

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕЛЕКТРОМЕХАНІЧНОЇ СИСТЕМИ КОНВЕЙЄРА

Вступ. При розгляді питань енергозбереження в електромеханічній системі у більшості випадків обмежуються дослідженням втрат електричної енергії в електродвигуні. При цьому не враховується вплив зміни режиму роботи технологічного об'єкту та електродвигуна на енергетичні параметри електромеханічної системи автоматизації в цілому. Так, в роботі [1] розглянуті питання підвищення енергетичної ефективності асинхронних електроприводів. Але для повної реальної оцінки енергетичної ефективності режимів роботи необхідно розглянути систему електропривода та технологічний об'єкт як єдину електромеханічну систему.

Одним з найбільш розповсюджених механізмів загальнопромислового призначення є системи неперервного транспорту, в тому числі стрічкові конвеєри. На сьогоднішній день подібні механізми мають нерегульований асинхронний електропривод та працюють при невеликому навантаженні. Такий режим роботи подібних електроприводів призводить до значних втрат електричної енергії, що є неприйнятним при сучасних економічних умовах.

Мета роботи. Розглянути питання енергетичної ефективності режимів роботи стрічкового конвеєра. Визначити рівні та діапазони зміни регульованої величини, на яких забезпечується найбільша енергетична ефективність роботи електромеханічної системи.

Матеріали досліджень. Як було зазначено вище, конвеєрні системи мають в основі асинхронний електропривод. В теорії електричних машин доведено, що будь-яка багатофазна електрична машина з n-фазною обмоткою статора та m-фазною обмоткою ротора при умові рівності повних опорів фаз статора (ротора) в динаміці може бути представлена двофазною моделлю. Можливість такої зміни створює умови для отримання узагальненого математичного опису процесів електромеханічного перетворення енергії в електричній машині, що обертається, на основі розгляду ідеалізованого двофазного електромеханічного перетворювача. У спеціальній літературі такий перетворювач отримав назву узагальненої електричної машини [2, 3]. Таким чином, система диференціальних рівнянь, яка описує асинхронний двигун з короткозамкненим ротором з урахуванням руху електромеханічної частини, має вигляд

$$\begin{cases} di_{1a} / dt = 1 / \sigma u_{1a} - \gamma i_{1a} + \alpha \beta \psi_{2a} + \beta \omega_e \psi_{2b} \\ di_{1b} / dt = 1 / \sigma u_{1b} - \gamma i_{1b} + \alpha \beta \psi_{2b} + \beta \omega_e \psi_{2a} \\ d\psi_{2a} / dt = -\alpha \psi_{2a} + \alpha L_{12} i_{1a} - \omega_e \psi_{2b} \\ d\psi_{2b} / dt = -\alpha \psi_{2b} + \alpha L_{12} i_{1b} - \omega_e \psi_{2a} \\ M = K_d (i_{1b} \psi_{2a} - i_{1a} \psi_{2b}) \\ d\omega / dt = (M - M_c) / J \end{cases} \quad (1)$$

де u_{1a}, u_{1b} – напруги прикладені до обмотки статора; i_{1a}, i_{1b} – струми, які протікають в обмотках статора; ψ_{2a}, ψ_{2b} – потокозчеплення фази ротора; $\omega_e = p\omega$, $\omega = d\phi / dt$ – кутова швидкість обертання ротора; p – число пар полюсів; ϕ – геометричний кут повороту ротора; $\sigma = L_1 L_2 - L_{12}^2 / L_2$, $\beta = L_{12} / L_2 \sigma$, $\gamma = 1 / \sigma (R_1 + R_2' L_{12}^2 / L_2^2)$, R_1 – активний опір фази статора; R_2' – активний опір фази ротора, приведенного до фази статора; $L_1 = (x_1 + x_\mu) / \omega_{0e}$, $L_2 = (x_2 + x_\mu) / \omega_{0e}$, $L_{12} = x_\mu / \omega_{0e}$, $K_d = p L_{12} / L_2$; M – момент; M_c – статичний момент; J – момент інерції.

Стрічковий конвеєр представляє собою пружно-в'язку механічну систему. Його модель зручно представити у вигляді двомасової системи [4]. Тоді система рівнянь руху двомасової пружно-в'язкої механічної системи матиме вигляд:

$$\begin{cases} M - M_{c1} - M_{12} = J_1 d\omega_1 / dt \\ M'_{12} - M_{c2} = J_2 d\omega_2 / dt \end{cases} \quad (2)$$

де M_{c1}, M_{c2} – моменти опору першої та другої мас системи; M'_{12} – приведений момент сили пружної взаємодії між першою та другою масами системи.

$$M'_{12} = (\mu + C / p)(\omega_1 - \omega_2),$$

де $C = C_{\Sigma p} + C_{\Sigma 0}$ – сумарний коефіцієнт жорсткості відповідно до робочої та холостої частин тягового органа конвеєра; $\mu = \mu_{\Sigma p} + \mu_{\Sigma 0}$ – сумарний коефіцієнт в'язкого тертя відповідно до робочої та холостої частин тягового органа конвеєра; ω_1, ω_2 – кутові швидкості першої та другої мас системи; $J = J_d + J'_{пб} + J'_{\Sigma 0} + J'_{нб}$ –

момент інерції першої маси системи, який складається з моменту інерції двигуна, приведених моментів інерції привідного барабану, сумарного моменту інерції з'єднувальних муфт та редуктора відповідно; $J = J'_{\Sigma M0} + J'_{\Sigma MP} + J'_{\text{нб}}$ - момент інерції другої маси системи, який складається з приведенного сумарного моменту інерції мас робочої та холостої частин конвеєра, приведенного моменту інерції натяжного барабану відповідно.

Лінеаризований перетворювач напруги описується рівнянням

$$K_{\text{п}} U_y = (1 + T_{\text{п}} p) E_{\text{п}} \quad (3)$$

де $K_{\text{п}} = E_{\text{п}} / U_y = \text{const}$, $T_{\text{п}}$ – стала часу, що враховує дискретність, запізнення та наявність фільтрів в системі керування. До реального двигуна прикладається трифазна симетрична напруга, яка може бути описана рівняннями

$$\begin{cases} u_a = u_1 \sin(2\pi ft) \\ u_b = u_1 \sin(2\pi ft - 2\pi/3) \\ u_c = u_1 \sin(2\pi ft + 2\pi/3) \end{cases} \quad (4)$$

де u_1 – амплітуда напруги мережі живлення, f – частота мережі живлення, t – час.

В [3] отримана формула координатного перетворювача, яка приводить систему (4) в систему еквівалентних напруг u_{1a}, u_{1b} в системі координат статора a-b.

$$\begin{cases} u_{1a} = u_a - 0.5u_b - 0.5u_c \\ u_{1b} = \sqrt{3}/2(u_b - u_c) \end{cases} \quad (5)$$

Побудуємо оптимальні за енергетичною ефективністю регулятори, в які заложимо закони керування напругою та частотою, які будуть підтримувати на максимальному рівні коефіцієнт корисної дії системи при зміні навантаження. Так використовуючи Т-образну схему заміщення та відношення, які описують роботу асинхронного двигуна з короткозамкненим ротором, отримуємо вираз для коефіцієнту корисної дії:

$$\eta = 1 / \left(1 + \frac{1}{C' P_{\text{н}} M_{\text{с}}^*} \cdot \frac{P_{\text{мехн}} C' k_{\text{f}} (k_{\text{u}}^2 - s_{\text{н}} M_{\text{с}}^* k_{\text{f}}) + P_{\text{стн}} (a + b k_{\text{f}}) k_{\text{u}}^4 / k_{\text{f}} + P_{\text{мн}} M_{\text{с}}^{*2} k_{\text{a}}^2}{k_{\text{f}} (k_{\text{u}}^2 - s_{\text{н}} M_{\text{с}}^* k_{\text{f}})} \right), \quad (6)$$

де $C' = 1 / (1 - s_{\text{н}})$, $P_{\text{н}}$ – номінальна потужність електродвигуна; $s_{\text{н}}$ – номінальне ковзання; $P_{\text{мехн}}, P_{\text{стн}}, P_{\text{мн}}$ – втрати механічні, в сталі, в міді відповідно при номінальному режимі роботи електродвигуна; a, b – коефіцієнти, які залежать від сталі та товщини листа, представляють втрати на гістерезис та на вихрові струми; $M_{\text{с}}^* = M_{\text{с}} / M_{\text{н}}$ – коефіцієнт завантаженості; $k_{\text{u}} = u / u_{\text{н}}$ – коефіцієнт регулювання напруги; $k_{\text{f}} = f / f_{\text{н}}$ – коефіцієнт регулювання частоти.

Для того, щоб отримати максимальне значення коефіцієнта корисної дії, необхідно перші похідні виразу (6) по k_{u} та k_{f} прирівняти до нуля. Таким чином, отримано закони регулювання напругою та частотою, які дають можливість підтримувати значення коефіцієнта корисної дії на оптимальному (максимальному) рівні при зміні завантаженості:

$$k_{\text{u}} = \sqrt{k_{\text{f}} M_{\text{с}}^*} \sqrt{s_{\text{н}} + \sqrt{s_{\text{н}} + P_{\text{мн}} k_{\text{f}} / P_{\text{стн}} (a + b k_{\text{f}})}}, \quad (7)$$

$$a k_{\text{f}}^3 + b k_{\text{f}}^2 + c k_{\text{f}} + d = 0, \quad (8)$$

$$k_{\text{f}} = \sqrt[3]{-q + \sqrt{D}} + \sqrt[3]{-q - \sqrt{D}} - b/3a,$$

$$\text{де } D = q^2 + p^2, q = (2b^3 - 9abc + 27a^2d) / 54a^3, p = 3ac - b^2 / 9a^2, a = 2P_{\text{м}} M_{\text{с}}^2 \cdot k_{\text{u}}^4, b = 2P_{\text{с}} (3as_{\text{н}} M_{\text{с}} \cdot k_{\text{u}}^2 - b \cdot k_{\text{u}}^4).$$

Для того, щоб отримати структурні схеми оптимальних за енергетичною ефективністю регуляторів, вирази (7), (8) запишемо у вигляді:

$$u = u_{\text{н}} \sqrt{f / f_{\text{н}} M_{\text{с}}^*} \sqrt{s_{\text{н}} + \sqrt{s_{\text{н}} + \frac{P_{\text{мн}} f / f_{\text{н}}}{P_{\text{стн}} (a + b f / f_{\text{н}})}}}, \quad (9)$$

$$f = f_{\text{н}} (\sqrt[3]{-q + \sqrt{D}} + \sqrt[3]{-q - \sqrt{D}} - b/3a). \quad (10)$$

Оскільки в стрічкових конвеєрах основними режимами роботи є статичний, а проміжок часу пуску відносно невеликий, то розглянемо характер втрат при усталеному режимі роботи транспортного пристрою.

На основі отриманих моделей асинхронного електродвигуна з короткозамкненим ротором (1), двомасової пружно-в'язаної механічної системи стрічкового конвеєра (2), перетворювача частоти (3), виразів (4) та (5), оптимальних за енергетичною ефективністю регуляторів (9) та (10) розроблена структурна схема загальної моделі замкненої пружно-в'язаної електромеханічної системи стрічкового конвеєра з оптимальним по енергетичній ефективності регулятором із законом регулювання напругою (рис.1). На рис.1 прийняті наступні позначення:

ЗІ – датчик інтенсивності; ПІ-РІШ – пропорційно інтегральний регулятор швидкості;

ОРН – оптимальний по енергетичній ефективності регулятор із законом регулювання напругою; k_{ω} – коефіцієнт зворотного зв'язку по швидкості; u_3 – напруга завдання; $u_{ззш}$ – напруга зворотного зв'язку. Результати дослідження режимів роботи загальної моделі пружно-в'язкої системи механічного конвеєра при різних навантаженнях для випадку дослідження оптимального регулятора та без нього приведено на рис.2, 3, 4.

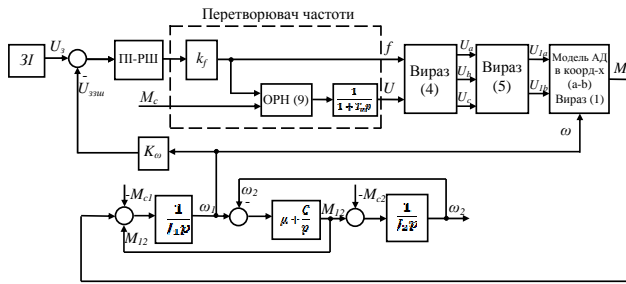

Рис. 1 Структурна схема загальної моделі пружно – в'язкої електромеханічної системи стрічкового конвеєра

мальним регулятором.

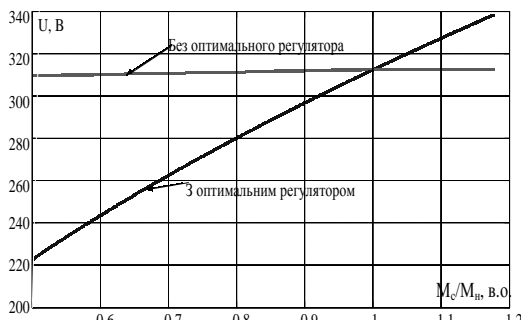

Рис. 2 Перехідні процеси напруг

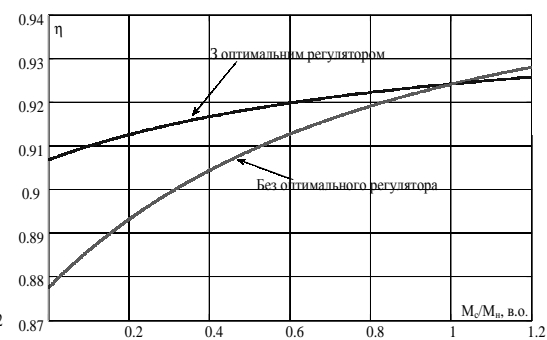

Рис.3 Перехідні процеси ККД

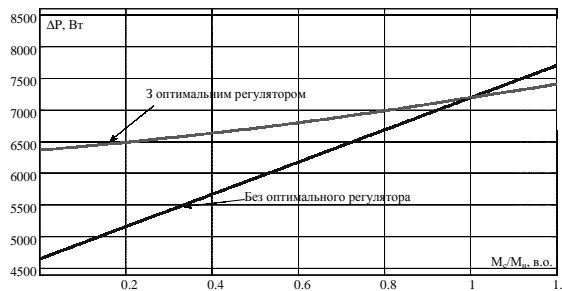

Рис.4 Перехідні процеси потужності

Як видно з приведених графіків, використання синтезованих оптимальних регуляторів напруги дає можливість, при навантаженні $0.5M_n$ зменшити втрати енергії в середньому на 24-28%.

Висновки. Перехід від нерегульованого електроприводу до регульованого призводить до збільшення коефіцієнта корисної дії та, відповідно, зменшення загальних втрат в електромеханічній системі конвеєра. Введення в електромеханічну систему оптимального по енергозбереженню регулятора із законом регулювання напруги дозволяє досягти зменшення втрат. Ефект зменшення втрат спостерігається при навантаженнях системи менших від номінального, що є дуже важливо для систем неперервного транспорту, адже в основному вони працюють з недовантаженням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Печеник М.В., Суходілля О.М. Питання підвищення енергетичної ефективності асинхронних електроприводів / М.В. Печеник, О.М. Суходілля// Наукові вісті НТУУ «КПІ». – 1998. - №2. – С.29-32.
2. Ключев В.И. Теория электропривода / В.И.Ключев. – М.: Энергоатомиздат, 1985. – 560с.
3. Вольдек А.И. Электрические машины. Учебник для студентов высших технических учебных заведений / А.И. Вольдек; 3-е изд., перераб.-Л.:Энергия, 1978 – 832с.
4. Печеник М.В., Зайченко О.А. Розробка моделі електромеханічної системи стрічкового конвеєра з врахуванням енергозберігаючих режимів роботи електроприводу/ М.В. Печеник, О.А. Зайченко . – 2007. - №1 - С.115-120.